

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علل ریزش ها و رویش های خواص صدر اسلام

استاد راهنما:

سرکار خانم فرخنده مولایی

نویسندگان:

صبریه نظری

لعیا نامبردار

زهرا قیاسی

حوزه علمیه امام خمینی(ره) استان کرمانشاه

چکیده:

در این نوشتار ابتدا به معرفی مختصری از برخی خواص تاریخ صدر اسلام، ویژگی های شخصیتی (اخلاقی - رفتاری) و موضع گیری ها در شرایط حساس، فراز و فرودهایی که با گذشت زمان داشتند و اینکه قبل و بعد از ریزش و یا رویش چه اقداماتی و با چه اهدافی انجام دادند و بالاخره به کجا رسیدند مطرح می شود. سپس نقش آن ها و اثر عملکرد شان در مواقع حساس تاریخ صدر اسلام، قبل و بعد از هجرت و با نزدیک شدن به پایان عمر پیامبر عظیم شأن اسلام، بویژه بعد از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) که منجر به نتایج قابل توجه شد اشاره می شود. خودنمایی های و ظاهر نمودن شخصیت درون برخی از خواص که تا آن موقع برای عوام قابل درک نبود بنا به عللی به منسه ظهور و بروز می رسد. به علت موضع گیری های نفسانی، ریزش اعتقادی ایجاد می شود که اوج باطن نمایی این چهره هایی که تا کنون به ظاهر، یارصدیق و همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) را برای عوام ظاهر می کردند؛ کار را از حرف و نقشه در غدیر به عمل در سقیفه تبدیل میکنند. خواص ریزش کرده بعد از به دست گرفتن قدرت، مشکلات اساسی را برای آن دسته خواص رویشی ثابت قدم در نبوت و امامت فراهم کردند و مسیر اسلام ناب محمدی را دگرگون و وارونه می کنند. بعد که مسیر خلافت در اسلام به دست امیرالمؤمنین (علیه السلام) قرار میگیرد، اعمال و نقش اثر گذار خواص ریزش کرده بررسی میشود.

دوره زندگی خواص اثر گذار از زمان تصمیم گیری آن ها تا مرگ شان بررسی شده است.

بررسی زندگانی خواص در صدر اسلام از دو جنبه سودمند است:

۱. تحلیل درست حوادث تاریخی
۲. عبرت آموزی از آنها و تعیین راه درست.

کلید واژه : خواص ، ریزش ، رویش ، صدر اسلام ، قبل و بعد هجرت ، غدیر ، سقیفه

مقدمه :

انسان بنا به فطرت مبتنی بر عدل و حکمت الهی مختار است، در مسیر حرکت عمومی جهان با بُعدی بیش از سایر مخلوقات (تفکر و اختیار) به جهان آمده و پایه اولیه شخصیت او همان بُعد را می سازد؛ سپس تحت تاثیر عوامل محیط تکمیل می شود و پرورش می یابد. این بُعد وجودی به او شخصیت انسانی می دهد تا آنجا که سوار و حاکم بر تاریخ می شود و مسیر تاریخ را تعیین می کند. آزادی انسان برای تاثیر در جامعه و تاریخ نه با قانون علیت و نه با کلیت مسائل تاریخی و قانونمندی تاریخ منافات دارد. انسان در عین اختیار و آزادی و به دارای اندیشه و اراده، مسیری معین و مشخص در زندگی اجتماعی را انتخاب می کند یعنی ضرورت با اختیار، که با حکمفرمایی کور و حاکم بر انسان و اراده آزاد او تفاوت دارد. نقش همه افراد جامعه ، به ویژه در رابطه با حوادث اجتماعی و تحولات تاریخی یکسان نیست. اینکه که کدام شخصیت ها در تاریخ و روند تحولات اجتماعی مؤثرند و فراتر از آن، کدام شخصیت ها اثر سازنده و مثبت و تعالی بخش دارند، باعث تمایز انسان ها میشود و ارزش خاص هر فرد در مقایسه با دیگران شناخته می شود.

اسلام همان مکتب اهل بیت (علیهم السلام) که نشأت گرفته از متن اسلام و قرآن کریم است، برای اختیار و انتخاب انسان ارزش والایی قائل است. در برابر دو طیف نگرش های افراطی و تفریطی در مورد «نقش انتخاب انسان در لحظات حساس» دیدگاه میانه ای دارد، اسلام نه انسان را مختار علی الاطلاق و نه مجبور و مقهور عوامل درونی یا بیرون از خود می داند. در عالم هستی برخی انسانها به واسطه استعدادها ، قدرت تفکر، بهره عقلی و توانایی های مادی و معنوی ، از جایگاه خاص در جامعه بهره مند می شوند، رفتار و عملکرد آنها مورد توجه عامه ی مردم قرار می گیرد و در رفتار و کردار عامه ی مردم اثرگذار می شوند؛ این افراد برجسته «خواص» هستند. خواص همواره الگوی عوام هستند و سرنوشت عوام به طور عجیبی با گفتار و رفتار این گروه قرین است و همین مسئله شناخت موقعیت، تصمیم گیری، گذشت از دنیا و تعلقات دنیوی، اقدام برای خدا در لحظه لازم، مسئولیت

آنها را سنگین و لغزش آن ها را نابخشودنی می کند. خواص همیشه دو جبهه هستند؛ خواص جبهه حق و خواص جبهه باطل.

عده ای اهل فکر و معرفت هستند، خواص طرفدار حق که به سلاح «بصیرت و آگاهی» مجهزاند، جریان حق و افراد حق گرا را می شناسند و تا آخرین لحظه بر حمایت و پشتیبانی از آن استوار می مانند. انگیزه و نیتی جز رضای پروردگار ندارند، مشعل های هدایت الهی که نور افشانی کرده تا عامه مردم، در پرتو انوار پاکشان صحیح را از ناصحیح بازشناسند و منحرف نشوند. هم خود و هم اطرافیان همواره «رویش» اعتقادی و عملی دارند.

یک دسته هم نقطه مقابل حق میشوند. یا می بینند ظرفیت درک و پذیرش حق را ندارند، یا بسته به عوامل و حفظ منافع مادی و موقعیت اجتماعی خود نمی خواهند پشتیبان حق باشند و جبهه حق موفق شود. آنها خود و اطرافیان را همواره «ریزش» اعتقادی و عملی میدهند.

تاریخ صدر اسلام نمونه کاملی از جامعه ای با آزمون های بزرگ برای خواص بود که با نگاهی به عملکرد و موضع گیری های آنها، به خوبی نقش های مثبت و منفی مشخص می گردد. در واقع باید از حوادث گذشته و عملکرد آن ها درس و عبرت گرفت.

عبدالرحمن بن ملجم مرادی به شهادت رسید؛ عایشه شادمانی اش را پنهان نساخت و سجده شکر به جای آورد.^۱ به مبارکی نام ابن ملجم، کودکی را که برای نامگذاری نزد او آورده بودند عبدالرحمن نامید.^۲ عایشه، سومین همسر پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) در سال ۵۸ هجری درگذشت.^۳

-
۱. ابوالفرج اصفهانی: مقاتل الطالبین کامل صفحه ۵۵؛ ابن اثیر الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۴۳۸
 ۲. شیخ مفید: الجمل صفحه ۱۶۰
 ۳. ریزش ها و رویش ها محمد باقر پور امینی ص ۷۰ نقل از ابن اثیر اسد الغابه جلد ۷ صفحه ۱۸۹.

نتیجه :

در طول تاریخ اسلام، خواص و گروه هایی از نزدیک ترین یاران پیامبر و ائمه معصومین (علیهم السلام) بودند که ابتدا مورد تایید و حمایت معصوم قرار گرفتند، ولی بعد به واسطه عدم شناخت صحیح در دو راهی های حساس با اقدام نادرست، مغلوب هواهای نفسانی شدند و انتخاب غلط منجر به مطرود و محکوم شدن آن ها گردید.

شخص صادق، فهیم و باتقوا در هر سطحی، با مطالعه و بررسی عملکرد خواص صدراسلام، ماهیت نظام رهبر و رهرو در جامعه را درک می کند. نقش تاریخ ساز چند شخصیت مؤمن، بصیر و فداکار و چند شخصیت منافق، مرید هوای نفس و جاه طلب را مورد تحلیل قرار می دهد و رفتار و عملکرد خواص در وقوع حوادث تلخ و شیرین را درمی یابد.

آن دسته از خواص بصیر بی طمع، هریک بسته به ظرفیت خود جریان و رهبر حق را شناختند؛ نه تنها در جامعه هضم نشدند، بلکه آغازگر حرکتی شدند که در مقیاس جهانی در کل تاریخ میان امت ها درخشیدند، تا آخرین لحظه باقی ماندند و مسیر حرکت تاریخ را دگرگون نمودند. حجت را بر عوام تمام کردند و چراغ هدایت برای دیگران شدند.

اما خواص بی بصیرت و طماع که به دلیل نا آگاهی و عدم شناخت دقیق جریان حق، با پیروی از هوای نفس و با موضع گیری های غلط، نه تنها خودشان بلکه بسیاری از عوام را از مسیر حق منحرف ساختند و گرفتار جریان باطل نمودند.

ریزش و رویش، واقعیت تلخ و شیرینی است که در دوران حکومت امام علی (علیه السلام) به اوج خود رسید و منجر به دوران غربت ایشان شد که همگان را بر تأمل ویژه پیرامون آن نیل می‌دهد. گروهی از خواص در گرداب گمراهی کشیده شدند و از آن سو تعدادی با سیر صعودی، ستیغ سعادت را گرفتند و همراه با ملکوتیان آسمانی شدند. نباید از این امر مهم غافل شد که محور حقانیت، چه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) و چه امیرالمومنین (علیه السلام) جذب کننده نیکان رویشی و دفع کننده پلیدان ریزشی بودند. مخصوصاً امام علی (علیه السلام)، از نظر دوستان فداکار و دشمنان ستمگر در جهان بی نظیر بودند.

لازم است همه افراد متعهد در جامعه، بخصوص اهالی فرهنگ و کسانیکه به هر میزان دستی در قدرت علمی، فرهنگی، نظامی، سیاسی یا اقتصادی و غیره دارند از مدیریت کلان گرفته تا مدیریت در سطح های پایین تر؛ در تحصیلات مختلف دانشگاهی و حوزوی، به مسئله شناخت حق، هدف و وسیله، شناخت عوامل و افراد مانع در رسیدن به حق و شناخت راه های جلوگیری از ایجاد و برداشتن این موانع همت گمارند.

افراد ناصح و امین، با مطالعه مسائل تاریخی و ارائه تحلیل های گوناگون و صحیح از نقش آفرینان موثر در وقایع تاریخی، زمینه ساز تحول و عامل ایجاد درک و فهم عمیق در مسائل کنونی می‌شوند. که زمینه تشخیص حق از باطل و انتخاب راه راست را برای انسان فراهم می‌کنند. شخص متقی با دوری از فریفته شدن به لذت های زودگذر دنیوی، راه حق را می‌بیند، جریان حق را به موقع می‌شناسد و تا آخرین لحظه از آن حمایت می‌کند. چه بسیارند کسانیکه حق را یافتند، لکن در مراحل سخت راه حق، غربال شدند و خالصی ها از ناخالصی ها جدا شد.

«اللَّهُمَّ اجْعَلْ عَوَاقِبَ أُمُورِنَا خَيْرًا»

کتاب نامه (فهرست منابع و مآخذ) :

- ۱ - انصاری ، محمدرضا (۱۳۹۰) ، دفتر خاطرات سرزمین غدیر (چاپ دوم) ، قم : انتشارات دلیل ما
- ۲ - پورامینی ، محمد باقر (۱۳۸۷) ، ریزش ها و رویش ها (چاپ ششم) ، تهران : کانون اندیشه جوان
- ۳ - جعفریان ، رسول (۱۳۸۶) تاریخ سیاسی اسلام جلد ۲ ، تاریخ خلفا (چاپ ششم) قم : انتشارات دلیل ما
- ۴ - رسولی محلاتی ، آیت الله سید هاشم (۱۳۸۳) ، درس هایی از تاریخ تحلیلی اسلام ، تهران : وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ؛ سازمان چاپ و انتشارات
- ۵ - سبحانی ، جعفر (۱۳۸۹) ، فروغ ابدیت ، (چاپ بیست و نهم) ، قم : موسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)
- ۶ - شهیدی ، سید جعفر (۱۳۸۵) ، تاریخ تحلیلی اسلام تا پایان امویان (چاپ ۳۸) ، تهران : مرکز نشر دانشگاهی
- ۷ - عباسی ، حبیب (۱۳۹۷) ، سید بطحاء ، قم : موسسه میراث نبوت
- ۸ - مرتضی عاملی ، علامه سید جعفر (۱۳۸۶) ، سیره صحیح پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) ، جلد ۱ و ۲ و ۳ ، قم : نور مطاف
- ۹ - معروف الحسنی ، هاشم (۱۳۷۹) ، جنبش های شیعی در اسلام ، ترجمه: محمدصادق عارف ، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی ، صص ۲۱۶ - ۲۱۵
- ۱۰ - نرم افزار جامع الاحادیث (۳/۵) ، فرهنگ جامع روایات پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) و اهل بیت (علیهم السلام).
- ۱۱ - نرم افزار نور السیره ۲ ، جامع منابع تاریخ اسلام.
- ۱۲ - نرم افزار تراجم و کتابشناسی نسخه ۳
- ۱۳ - نرم افزار شیخ مفید ۲
- ۱۴ - نرم افزار مجموعه آثار علامه امینی ۲

Routledge.Kamali .109Hosseini. Medieval Islamic Civilization p. - 15

8%9D%85%9D%84%9D%3B%8C%D8%80%2E%85%9D%7A%8http://fa.wikishia.net/view/%D.16
(1B%8D%8A%8D%85%9D%7A%8C%D8%BE%DB%9D%_1B%8D%3B%8D%85%9D%87%9D%)_7

87%9D%4B%8C%D8%DB%7A%8D%9B%8http://fa.wikishia.net/view/%D - 17

پیامبر_اسلام/http://wiki.ahlolbait.ir - 18

پیامبر_اسلام/wiki.ahlolbait.ir/http:// - 19

B%8D%8A%8AD%D%8D%_84%9D%7A%8D%84%9D%8A%8https://fa.wikipedia.org/wiki/%D.20
C8%DB%4

248423mid=&23831catid=&0lid=&23https://makarem.ir/main.aspx?typeinfo=- 21

-5B%8D%5B%8D%82%9D%/352142https://www.noorhadith.ir/hadith/ - 22

-1A%8D%7A%8C%D8%DB%8A%8D%86%9D%3A%8D%84%9D%7A%8D%

8A%D8%9BE%D%9C)/%D8%AF%DB%8D%86%9D%88%9D%7A%8D%1B%8D%84%9D%84%9(%D

-85%9D%1B%8D%9DA%A%7A%8D%-1B%8D%8A%8D%85%9D%7A%

-87%9D%84%9D%84%9D%7A%8D%-C8%DB%84%9D%5B%8D%)

-88%9D%-87%9C%D8%DB%84%9D%9B%8D%

pe=ViewExplanationPageTy&1524SourceID=?(87%9D%84%9D%2A%8D%